

Maurice Baring – zabudnuté literárne eso, v rukáve anglického katolicizmu

Branislav Michalka

22. októbra 2021 ✚ Kultúra

Zdroj: PxHere

V tieni „*Chesterbelloc*“

Keď G. B. Shaw posmešne nazval dvojicu svojich ideových oponentov G. K. Chestertona a H. Belloc, zlučujúcou prezývkou „*Chesterbelloc*“, čím sa zrejme snažil naznačiť ich ideovú nerozlíšiteľnosť, určitú názorovú uniformitu a nerozlučné priateľstvo, očividne ignoroval fakt, že táto katolícka „bunka“ sa neskladala z dvoch, ale z troch členov. Tým tretím bol dnes už neprávom polozabudnutý katolícky spisovateľ Maurice Baring.

Na jednej dochovanej olejomalbe¹ od sira Jamesa Gunna, ktorá zobrazuje Chestertona a Belloc ako sedia za stolom, sa týči nad ich robustnými telami štíhla postava muža, nad identitou ktorého zrejme mnohí bezradne krčia ramenami. Postarší muž aristokratického vzhľadu, ktorému sa pod rukou ležérne držiadou cigaretu hojdá monokel, symbol šľachtickej povýšenosti, hľadá zhora na to, ako evidentne fučiaci Chesterton niečo zapisuje, a jeho výzor kontrastuje s ostentatívnym a zarytým plebejstvom sediacych mužov. Týmto mužom je práve Maurice Baring, ktorý bol v 20. rokoch 20. storočia jednak považovaný za jedného z najvýznamnejších predstaviteľov katolíckeho psychologického románu, ale zároveň aj za tretieho člena „*Chesterbelloc*“. Ako trojicu vnímala týchto spisovateľov aj dobová kritika a čitateľská verejnosť, pričom vzhľadom na ich nerozlučnosť nechýbali prirovnania k trom mušketerom. Že nešlo len o literárne spojenectvo, ale silné priateľské puto, svedčí aj fakt, že Baring bol nakoniec zvečnený v postave Horna Fishera, na stránkach Chestertonovej deziluzívnej povojnovej poviedkovej série s názvom *Muž, ktorý vedel príliš mnoho*.

Spájala ich spoločná katolícka viera, názory aj povolanie. Vekovo boli na približne rovnakej úrovni (Baring sa narodil v roku 1874 rovnako ako Chesterton a Belloc bol starší len o štyri roky) avšak spoločensky stál najvyššie nepochybne Baring, ktorý bol typickým predstaviteľom anglickej aristokracie. Narodil sa ako ôsme

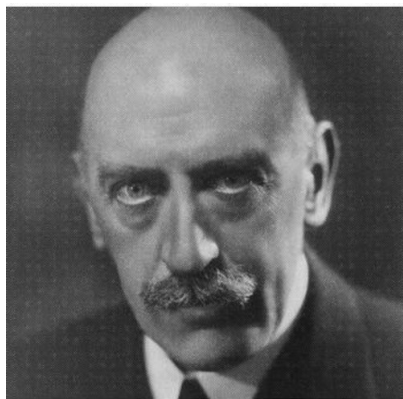
dieťa sira Edwarda Charlesa Baringa, baroneta z Revelstoke a jeho manželky Louisy Emily Charlotte Bulteelovej, vnučky grófa Graya. Jeho mladosť mala štandardný priebeh, aký bol zvyčajne prichystaný pre príslušníkov tejto vrstvy. Vo svojej autobiografii popisuje svet rozľahlých panských sídiel, kde sa o neho starali množstvá opatrovateliek a vychovávateľiek. Svet pohodlia, kultivovanosti, ale aj výstrednosti, ktorý už dnes definitívne zanikol.

Po ukončení detských aristokratických radovánok, navštevoval najprv elitnú strednú školu v Etone a neskôr Trinity College v Cambridge. Študijne prebýval v nemeckom Hannoveri, kde si osvojil nemčinu a pridol ju k už zvládutej francúzštine, latinčine a starogréčtine. Neskôr si osvojil ešte taliančinu (pobyt vo Florencii), ruštinu a švédčinu (v diplomatických službách). Po doštudovaní sa vrhol, nie príliš úspešne, na kariéru diplomata. Ešte horšie ako jeho služba v diplomacii, však bol na tom jeho duchovný život, aj pod vplyvom ľudí ako Bertrand Russell, ktorých poznal v univerzitných aristokratických kruhoch. V roku 1893 sa stal tvrdošíjnym agnostikom, prestal chodiť do anglikánskych chrámov svojho detstva a vyhlásil, že neverí na kresťanské dogmy.

Stretnutie s Bellocom a prvá omša

V takomto stave ho v roku 1897 zastihlo stretnutie s Hilairem Bellocom. Belloc, diskutujúci na vystúpení v Oxfordskej únii, ho upútal svojimi racionálnymi argumentami v prospech svojej viery, avšak po zoznámení vmietol Baringovi do tváre vetu, ktorá by dnešných liberálnych katolíkov, usilujúcich sa o pastoračné sprevádzanie, vydesila: „*S najväčšou pravdepodobnosťou pôjdete do pekla.*“

Napriek verbálnej brutalite Bellocových tvrdení, priznáva Baring v pamätiach, že mu jeho otvorený dogmatizmus imponoval viac ako kamuflovaný dogmatizmus Russella a ďalších agnostikov.

Maurice Baring

zdroj: wikimedia commons

Napriek tomu ani na okamih nepomyslel na prípadnú konverziu. Naopak, keď sa dopyčul o možnej konverzii kamaráta Reggieho Balfoura, bol z toho rozladený. Nebol to síce prvý konvertita v okolí, jeho sestra Elisabeth konvertovala pri sobáši s grófom z Kenmare, ktorý bol katolíkom, avšak to zrejme Baring vnímal len ako manželskú nevyhnutnosť, a nie ako Božie volanie. Napriek znechuteniu sa rozhodol vyhovieť Balfourovej prosbe a ísť spolu s ním na katolícku svätú omšu. Účinok bol silnejší než očakával: „*Veľmi to na mňa zapôsobilo. Človek cítil, že sa pozerá na niečo mimoriadne starodávne. Avšak pre ľudí z farnosti to bolo očividne skutočné, ich správanie a výrazy tváří na mňa zapôsobili rovnako.*“

Krátko po spoločnej omši mu Balfour poslal citát, ktorý si odpísal z náhrobku v rímskom kostole San Gregorio: „*Tu leží Robert Peckham, Angličan a katolík, ktorý po rozchode Anglicka s Cirkvou opustil Anglicko. Nebol schopný v ňom žiť bez viery, a ktorý príduc do Ríma, zomrel neschopný žiť bez svojej vlasti.*“

Tento citát ho potom prenasledoval celý život a pravdepodobne mal na jeho obrátenie najväčší vplyv, väčší ako všetky Bellocove argumenty, kamarátstva a zážitky. Prenasledoval ho natoľko, že nakoniec spracoval príbeh Roberta Peckhama v románe, ktorý zrejme predstavuje vrchol jeho tvorby a akési záverečné krédo celého života. Opisy postupného, „salámového“ odpadávania Peckhamovej rodiny a okolia od katolíckej viery majú dnes desivú aktuálnosť a ukazujú psychológiu katolíckeho liberalizmu, postupne prerastajúcu do protestantizmu a v niektorých prípadoch až do úplného vnútorného odpadnutia od kresťanstva.

Priateľstvo a konverzia

Následné angažovanie sa v diplomatických službách, od roku 1899, ho zaviedlo do Paríža, Kodane a Ríma. Avšak už zmienená neúspešnosť, spôsobená skôr sklamaním z atmosféry v diplomatických kruhoch ako Baringovou neschopnosťou, ho nakoniec v roku 1904 z týchto služieb vyhnali.

Zvláštnym, pre Angličana, motívom na opustenie diplomatických služieb sa stala jeho trvalá záľuba v Rusku, v Rusoch a ruskej kultúre. Hneď ako opustil diplomatickú službu, vybral sa do Petrohradu, kde niekoľko rokov prebýval a kde čítal prvýkrát Chestertonove knihy, ktoré mu posielali z Anglicka. V roku 1908 sa ešte nachádzal v Moskve, odkiaľ píše Chestertonovi, s ktorým sa medzitým spriatelil a deklaruje nádej, že sa čoskoro opäť stretne s ním aj s Bellocom. O sile ich priateľstva a zblížení s rodinami, svedčí fakt, že v neskoršom období Chestertonova manželka Frances otvorene označovala Baringa za jej najobľúbenejšieho zo všetkých manželových priateľov.

V roku 1909, presne 1. februára bol Baring prijatý do katolíckej Cirkvi a opísal tento krok ako „*jedinú akciu v mojom živote, o ktorej som si celkom istý, že ju neľutujem.*“ Belloc reagoval na jeho konverziu s neskrývanou radosťou. Charlotte Balfourovej, manželke Baringovho priateľa Reginalda (zomrel v roku 1907), ktorá konvertovala už v roku 1904, napísal: „*Je to kolosálna vec. Prichádzajú ako zhromažďujúca sa armáda zo všetkých strán, všetkými spôsobmi a každý z nich prináša novú silu: u Mauricea je to jeho úžasná presnosť úsudku, ktorá pramení z jeho veľkej úcty k pravde. Som vám veľmi vďačný!*“

Keďže sa Baring nemusel nutne živiť prácou, cestoval po Európe a svete, pričom pôsobil ako korešpondent rôznych periodík. Ako dopisovateľ *London Morning Post* sa napríklad zúčastnil rusko-japonskej vojny. Táto skúsenosť sa hodila po vypuknutí I. svetovej vojny, v ktorej sa od začiatku dobrovoľne angažoval v radoch Kráľovského letectva, kde slúžil vo Francúzsku ako asistent generálporučíka sira Davida Hendersona a maršala vikomta Hugha Montague Trencharda, ktorý sa zaslúžil o vznik britskej letky. V roku 1918 slúžil ako štábný dôstojník na generálnom štábe Kráľovského letectva a v tom istom roku dostal Rad britského impéria. Jeho zásluhy a služba boli jeho nadriadenými vysoko cenené. Ešte v roku 1925 bol vymenovaný za čestného veliteľa letky v dôstojníckej zálohe a po Baringovej smrti maršal Trenchard spomínal na jeho zásluhy: „*Bol to ten najnesebeckejší muž, akého som kedy stretol alebo ešte pravdepodobne stretnem. Letectvo dlhuje tomuto mužovi oveľa viac, než si uvedomuje.*“

Po skončení vojny začala jeho literárna kariéra na poli románovej beletrie, ktorú odštartoval román *Okoloidúci* (Passing By) z roku 1921. Dovtedy bol Baring známy skôr ako autor reportážnych kníh z Ruska, Blízkeho východu, či vojnových konfliktov. Nechýbala samozrejme ani juvenilná poézia a drobné poviedky, ktoré však neprerazili na literárnom trhu. Skutočný úspech prišiel až v medzivojnovom období a trval relatívne krátko, približne do roku 1937. Vtedy sa už začala u Baringa výraznejšie prejavovať Parkinsonova choroba, ktorá vyplnila posledných desať rokov jeho života.

Baring zomrel v roku 1947, viac ako desať rokov po Chestertonovi a šesť rokov pred Bellocom. Je však nutné konštatovať, že jeho dielo už vtedy pomaly upadalo do zabudnutia a stalo sa väčšinou predmetom záujmu úzkej skupiny katolíckych literátov a literárnych fanúšikov. Táto situácia sa v zásade nezmenila dodnes. Tematicky, ale predovšetkým štýlovo, svojou subtilnou psychologizáciou postáv, nemajú Baringove romány takú atraktívnosť ako Bensonove, Chestertonove alebo Waughove, ktorý vďaka Baringovi pri opise života vyššej spoločnosti (napríklad v *Návrate na Brideshead*) za viac, než je na prvý pohľad zrejmé.

Baringove romány

Pri recepcii Baringovho diela na území Slovenska vyvstáva samozrejme otázka, ako by mohol spisovateľ, ktorého v samotnom Anglicku už takmer 80 rokov považujú za okrajového, preniknúť do nášho priestoru. Vysvetlenie je jednoduché – po česky, ako aj iné diela svetovej literatúry.

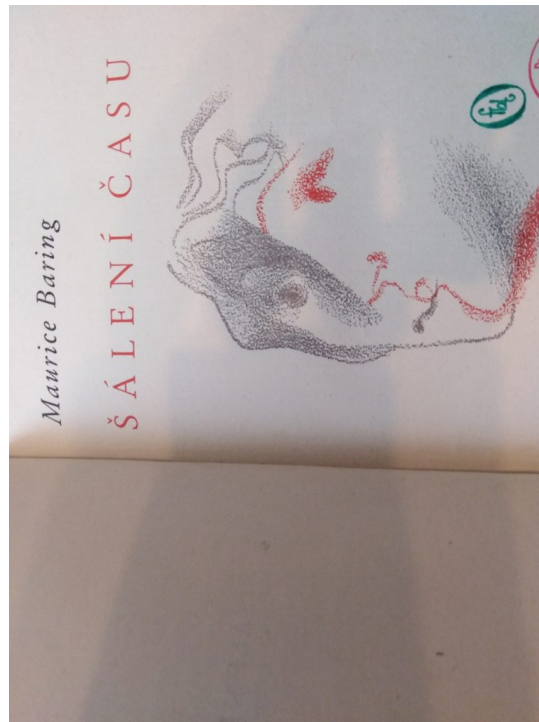
V rámci medzivojnového Československa, sa aktívna skupina katolíckych umelcov, ktorí prisudzovali katolíckej viere vyššie literárne a umelecké ambície, než aké sú dodnes na Slovensku bežné, snažila sprostredkovať domácim čitateľom najnovšie počiny na poli svetovej katolíckej literatúry. Vydavatelia ako Josef Florian, Ladislav Kuncír alebo prekladatelia ako Thimoteus Vodička, Albert Tichý, Antonín Stríž a mnohí ďalší, sú dnes v českej literatúre oprávnené hodnotení ako prelomoví, čo do schopnosti vyhľadávať významné a podstatné diela aj začínajúcich zahraničných autorov.

S uvedením Baringovho diela do medzivojnového Československa je spojené meno českého spisovateľa a prekladateľa Jana Čepa. Pre toho sa stal Maurice Baring srdcovým autorom, ku ktorého dielu pociťoval zvláštnu celoživotnú príťažlivosť, a to aj napriek tomu, že v jeho vlastnej literárnej tvorbe prevažovalo zobrazenie diametrálne odlišného spoločenského prostredia drobných roľníkov, z ktorého sám vzišiel. Svoju rolu tu samozrejme zohral spoločný katolicizmus, ale išlo pravdepodobne predovšetkým o podobný typ smútku, ktorý sa nachádza u Baringa a Čepa, ako aj záľubu v psychologicko-drobnokresbe a skúmaní duší. Je však nutné dodať, že Baringa prekladali v Čechách aj autori, ktorých srdcovou záležitosťou nebol, ako Thimoteus Vodička a Bohdan Chudoba. Čep však objavil a priniesol Baringa ako prvý.

Svoju úlohu tu zrejme zohrala aj Baringova popularita vo Francúzsku, ktorá bola väčšia ako v spisovateľovej domovskej krajine. Do francúzštiny bolo preložených desať jeho románov. Je pravdepodobné, že české katolícke prostredie, významne fixované na francúzsky katolicizmus, siahlo po Baringovi aj pod týmto vplyvom.

Prvá Baringova kniha, ktorú Čep v roku 1929 preložil, bol román v origináli nazvaný *Daphne Adeane* z roku 1926. V češtine vyšiel pod názvom *Šálení času* (Mätenie času). Je nepochybné, čím Čepa zaujal. Román opisuje príbeh manželskej nevery v stredostavovských kruhoch, blúdenie hlavnej hrdinky, ktoré na prvý pohľad nikam nesmeruje, len k stále hlbšiemu upadaniu do hriechu. Katolicizmus autora však z diela nie je viditeľný, nijako nekomentuje potácanie sa hrdinky životom z postoja katolíckej morálky, takže dojem

zmätočného života bez možnosti úniku narastá. Tenké nitky príbehu, opisov duševného utrpenia, zhnusenia vlastnou osobou, chaosu a deštrukcie vzťahov, autor pomaly a nenápadne zapletá pred zrakom čitateľa, ktorý nepozoruje ako nenápadne Božia milosť pôsobiaca v pozadí, dovedie hlavnú hrdinku k nájdeniu katolíckej viery a k návratu do manželstva.

Titulná stránka románu

zdroj: archív autora článku

Výstavba tohto príbehu, v ktorom všetky príbehy, osudy a veci, sú obetované a spejú neviditeľne k obráteniu jednej osoby, pripomína príbeh z Waughovho *Návratu na Brideshead*. S tým rozdielom, že Waugh napísal svoju knihu o 20 rokov neskôr. Odlišnosť spočíva v satirickom, politickom, sociálnom a humornom rozmere, ktorým Waugh (napríklad pod priznaným P. G. Wodehausovým vplyvom) podobný príbeh neviditeľne prebiehajúcej konverzie obohacuje. Ťažko by však bolo možné tvrdiť, že konvertita Waugh dielo skoršieho konvertitu Baringa nepoznal a neinšpiroval sa jeho psychologickými portrétmi z vyšších kruhov.

Ako druhá Baringova kniha v českom preklade vyšiel v roku 1931 román *Coat Without Seam* (1929), nazvaný *Suknice nesešívaná* (Rúcho nezošívané) v preklade Bohdana Chudobu. Túto knihu privítal Baringov priateľ Chesterton, ako mu sám napísal, „s nadšením“. Oceňoval jemnú kresbu charakterov a príbehu, pričom dáva do kontrastu priaznivú recepciu Baringa vo Francúzsku a nepochopenie v Anglicku:

„Zdá sa, že protestantskí Angličania, ktorí sa hrdili zdravým rozumom, teraz uhýbajú a chytajú sa čohokoľvek okrem toho, čo je zrejmé... Som len vulgárny kontroverzný novinár a nikdy som nepredstieral, že som spisovateľ; moje písanie nemôže byť v žiadnom prípade také jemné ako to tvoje. Ale aj ja zisťujem, že ak pointu príbehu vystrčím ako bodec, opatrne idú a napichnú sa na niečo iné. Existuje však veľa ľudí, ktorí ocenia niečo tak dobré, ako je tvoje *Rúcho nezošívané*.“

V roku 1933 vyšiel preklad diela, ktoré bolo zmienené vyššie – *Robert Peckham* (1933), z pera prekladateľky Marie Slabej. Ako vidno, v prípade tohto románu, išlo o dobovú literárnu aktualitu prvej

kategórie. Mimoriadna kvalita diela zrejme podnietila vydavateľa Ladislava Kuncířa, aby ho vydal ešte v tom roku, ako bol publikovaný v origináli. Román opisujúci postupný prerod Anglicka, pod vládou Henricha VIII., z katolíckej na protestantskú krajinu, je natoľko nadčasový, že poskytuje analýzu psychiky postupnej kapitulácie pred plazivou herézou, použiteľnú aj na súčasný vývoj v Cirkvi. Hlavný hrdina pozoruje, ako jeho rodina a priatelia postupne opúšťajú krok za krokom, ďalšie a ďalšie z území katolíckej dogmatiky a morálky, pričom sami seba, aj šokovaného Roberta presviedčajú, že je všetko v poriadku, vlastne sa nič nedeje a zostávajú stále katolími.

Aj spisovateľov priateľ Belloc si uvedomoval, že tento román je zrejme kľúčový v celej Baringovej tvorbe. Vysoko oceňuje celkový štýl románu: „*Štýl, ktorý je pre Vás charakteristický, je v Robertovi Peckhamovi ešte lepší ako v ktorejkoľvek inej Vašej knihe. ... Neobyčajne excelujete v presnom hodnotení postáv, ktoré sa nelíšia čiernobielo, ale v každom odtieni. Myslím, že v tejto knihe to robíte lepšie ako v ktorejkoľvek inej, dokonca lepšie ako v Cat's Cradle... Zdá sa mi, že má nadčasovejšiu hodnotu, ako ktorákoľvek iná Vaša kniha.*“

V roku 1935 vyšla v českom preklade kniha Baringových eseí v preklade O. F. Bablera s názvom *Habent sua fata libelli* (1935), ako vidno tiež promptne prevzatá českými vydavateľmi ešte v roku anglického vydania.

Ďalším prekladom Jana Čepa (spolu s Thimoteom Vodičkom) bol historický román *Cesta do neznáma*, vydaná v roku 1936. V origináli mal za názov, pre českého a slovenského čitateľa nič nehovoriace „C“, a vyšiel v angličtine roku 1924.

Posledným z Baringových románov, ktoré vyšli v českom preklade, bol Bellocom vysoko hodnotený *Cat's Cradle* (1925). Román vyšiel s názvom *Není úniku*, čím nastal v pôvodnom názve *Mačkina kolíska* značný posun a tým vlastne aj posun v naznačení toho, že ide o zobrazenie ženskej psychiky, ktoré Belloc ohodnotil ako „*najlepší príbeh zo života ženy, aký poznám.*“ Jeho vydanie sa podarilo zabezpečiť na poslednú chvíľu pred definitívnym prevzatím moci komunistami v roku 1948. Odvtedy sa nad Baringovou tvorbou na území vtedajšieho Československa, zavrela voda.

Väčšina preložených románov je dostupná v antikvariátoch a získať ich, by nemal byť väčší problém. Kto si dá tú námahu, bude štedro odmenený beletriou, ktorá celým svojím kontextom, hĺbkou katolíckeho postrehu a nadčasovosťou, vysoko presahuje nielen súčasnú tvorbu, ale aj tvorbu dobovú.

Baringa môžeme jednoznačne považovať za nespravodlivo prehliadaného autora, ktorý čo do kultivovanosti štýlu a drobnokresbe postáv, vysoko prevyšuje aj zvyšné výhonky literárneho trojlístka, zloženého z Chestertona, Belloc a jeho osoby. Ako to napokon priznali aj jeho literárni priatelia osobne. Navyše, jeho romány, svojím smútkom a ťaživosťou paradoxne pomáhajú niesť čitateľovi smútok a ťažobu súčasnej doby. To platí predovšetkým pre román *Robert Peckham*, ktorého epitaf si už možno čoskoro bude musieť nejeden katolík vpísať nad hrob: *Nedokázal žiť bez viery a preto odišiel z vlasti, pričom nedokázal žiť bez vlasti a preto zomrel.* Modlime sa, aby sa touto zničenou a zmenenou vlasťou nestala pre mnohých katolíkov nakoniec aj samotná Cirkev.

1 <https://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw00332/Conversation-piece-GK-Chesterton-Maurice-Baring-Hilaire-Belloc>

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/maurice-baring-zabudnute-literarne-eso-v-rukave-anglickeho-katolicizmu/>